

ten voldoen, geven de bewaarde gegevens een ruimer zicht op de vroegere samenleving dan kohieren met een handvol belastingbetalers. Zo is bijvoorbeeld de impost op honing en traan voor de beschrijving van de Rotterdamse welvaart in de vroege negentiende eeuw minder interessant dan de toenmalige heffing op het gemaal. Het verbruik van honing en traan was namelijk minder groot dan de dagelijkse consumptie van gemalen graan.

Tenslotte is ook de looptijd van een belasting een belangrijk criterium. Een eenmalige omslag blijft altijd een momentopname die, hoe interessant ook, niet aangeeft op welke wijze de welvaart door de jaren heen fluctueerde. Daarom hebben langdurige heffingen de voorkeur van historici. Tegelijk werden blijvende belastingen vaak veelvuldig gewijzigd. Deze alteraties en ampliaties maken vergelijkingen door de tijd heen soms uiterst ingewikkeld en in een aantal gevallen zelfs onmogelijk. Opnieuw is dus de schijnbaar ideale toestand de bron van de problemen.

Toch is het goed te beseffen dat zulke wijzigingen bijna altijd het gevolg waren van merkbare veranderingen in de inkomsten en de uitgaven van de heffer of in de gewijzigde welvaart van de betaalers. Meestal waren groeiende geldnood of stijgende inkomsten de oorzaak van een wijziging. Daarom geven deze fiscale herzieningen veelal extra informatie over de veranderingen van de werkelijkheid. Met andere woorden: zij verschaffen, ondanks de problemen, een beter zicht op de toenmalige geldelijke toestand van de burgers of de overheid. Zij zijn daarom additionele bronnen van kennis.

Op grond van deze drie criteria zijn twee negentiende-eeuwse belastingen redelijk geschikt voor de historische reconstructie van de welvaart van de Rotterdamse bevolking in de tweede helft van de negentiende eeuw. Dit zijn de personele belasting (een rijksbelasting) en de plaatselijke directe belasting (een gemeentelijke heffing). Ik zal deze belastingen, na een korte introductie, nader bezien.

De eerste belasting was bedoeld als een heffing op de uiterlijke kenmerken van welstand en werd, nadat het parlement de Gemeentewet in 1851 aangenomen had, in Rotterdam goed geregistreerd. De nauwgezette vastlegging was mede noodzakelijk, omdat de belasting van belang was voor het verkrijgen van het kiesrecht voor de Tweede Kamer en de Provinciale Staten. Gedurende het grootste gedeelte van de tweede helft van de vori-